

A pályamunka címe:

Hogyan lett a gimnáziumi pedellus fiából egyetemi tanár?

Dr. Kerecsényi Dezső életpályája

Mottó: „*A víz szalad, a kő marad*”

Készítették:

Dancsecs Ábel (16 éves)

Nemes Tamás (17 éves)

Iskola: SZOI Vörösmarty Mihály Gimnáziuma

A munka befejezésének időpontja: 2012.03.30.

A pályamunka megírásához az ötletet dr. Kerecsényi József levele adta, aki azzal az ötlettel kereste fel a gimnázium igazgatóságát, hogy dr. Kerecsényi Dezsőről emlékezzünk meg. Kerecsényi Dezső életrajzát családfakutatóként vizsgálta, és kiderítette, hogy a szentgotthárdi gimnáziumban tanult, érettségizett.

A pályamunkánk elkészítéséhez felhasználtuk az ő könyvét:

Egy régi magyar család

Töredékek a Kerecsényi család történetéből

2010.

További források:

Jegyzőkönyvek a tantestületi értekezletekről 1907 és 1916 közötti időszakból

Évkönyvek

Iskola évkönyvei az iskola fennállásának 50. évében szerk.: Horváth Béla

Iskola évkönyvei az iskola fennállásának 75. évében szerk.: Hodászi Ede

Iskola évkönyvei az iskola fennállásának 100. évében szerk.: Schreiner Vilmosné

Kuntár Lajos: Iskola a Rábán

Hodászi Ede: Adalékok az iskolaügy alakulásához

(Szentgotthárd tanulmánykötet, 1981)

Kerecsényi Dezső válogatott írásai

szerk.: Pálmai Kálmán

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979

Történelmi arcképcsarnok

Vas megye

(Kézirat)

Írták:

Kissné Bai Éva

dr. Köbölkuti Katalin

Nagyváradai Nóra

Székelyné Török Tünde

Zsámpárné Szalay Mária

(http://193.225.149.5/vdkweb/vm_arckepcsarnok/masodik_resz.html)

Szentgotthárd város honlapján található „híres szülötteink” rovat leírása

(<http://www.szentgotthard.hu/lpk/hiresszulotteink.php>)

Kerecsényi Dezső

/1898-1945/

“Minden irodalom, ha arra vállalkozik, hogy az őt kivetítő nemzet életének irányítójává legyen, kettős módon végzi munkáját. Ez a kétféleség az irodalomnak abból az egyik lényegszerű vonásából ered, hogy az irodalom: kifejezés. annak, ami van és annak, aminek lennie kellene.”

Idézet Kerecsényi Dezső: Magyar irodalom című művéből

Kerecsényi Dezső 1898. június 19-én született a Vas megyei Szentgotthárdon. Itt végezte a középiskolát is, abban az állami főgimnáziumban, amelynek pedellusa apja, Kerecsényi György volt. Anyja Dienes Mária. Nagybátyja a magyarországi fizikatanítás úttörője, a híres fizikus: Mikola Sándor

A 18 éves fiatalember 1916 májusában katonai szolgálatra vonult be, s 1919. február havában szerelt le, mint tartalékos zászlós. Ugyanebben az évben a szentgotthárdi munkás-betegségélyező vezető helyettese lett.

Egyetemi tanulmányait az Eötvös-kollégium tagjaként a budapesti Pázmány Péter (mai nevén Eötvös Loránd) Tudományegyetem bölcsész tudományi karán végezte 1919-23 között. Ezután Párizsban, a Sorbonne „*Faculté de Lettre*”-jén tanult 1923-24-ben.

1923 júniusában doktorált magyar irodalomtörténetből.

Híres disszertációjának címe: *Elvi kérdések a régi magyar irodalomban.*

1924 novemberében magyar magyar-német szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett.

Ezután nagyhírű és nagy múltú intézmények tanára volt.

1924-től a pápai református, 1928-tól 10 éven át a budapesti evangélikus gimnáziumban tanított, a híres “fasori gimnáziumban”.

1938-tól a budapesti Állami Középiskolai Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnáziumában, a Trefort utcai - mai nevén - Ságvári Endre Gimnáziumban vezető tanárként dolgozott.

1936-ban alapító tagja volt Bizstray Farkas Ferencsel, Cs. Szabó Lászlóval, Devecseri Gáborral, Füsi Józseffel, Gogolák Lajossal, Halász Gáborral, Hevesi Andrással, Horváth Bélával, Hunyady Sándorral, Jékely Zoltánnal, Képes Gézával, Kolozsvári Grandpierre Emillel, Sötér Istvánnal, Szentkuthy Miklóssal, Szerb Antallal, Tolnai Gáborral, Weöres Sándorral a Mikes Kelemen Akadémiának, amely szabad társulás volt, elnökséget nem választott, a tekintélyelvet elhárította magától.

A fent felsorolt névsor Kerecsényi Dezső hovatartozását minősíti: a korabeli humán értelmiség javához tartozott.

Fontos szerepe volt Kerecsényi Dezsőnek az egykori Irodalomtudományi Társaság megalakítása körül. 1933. április 6-án Szerb Antal eredeti aláírású sokszorosított levélben

fordult a fiatal irodalomtörténészekhez, írókhoz, esztétákhoz, zenetudósokhoz s más, a szellemi élet lényeges területén működőkhöz, legyenek tagjai a megalapítandó Irodalomtudományi Társaságnak.

Idézet Szerb Antal leveléből:

“Többünkben az a kívánság merült fel, hogy valami társadalmi formába tömörítsük az irodalommal tudományosan foglalkozó fiatalokat. Sajnálatosnak tartjuk, hogy az újabb irodalomtörténész és esztétikus nemzedék tagjai számára nincsen semmi keret, hogy gondolataikat egymással való érintkezésben kicserélhessék és kontrollálhassák, sőt a legtöbbben még csak személyesen sem ismerjük egymást. Ezen a hiányon volna hivatva segíteni az általunk megalapítandó Irodalomtudományi Társaság.”

Az alakuló ülésen, amelyet 1933. május 5-án a Vas utcai Széchenyi István felsőkereskedelmi iskola fizika előadótermében tartottak meg - itt tanított Szerb Antal - elnökké Szerb Antalt, alelnökké Kerecsényi Dezsőt választották meg.

Az Irodalomtudományi Társaság a hagyományos, konzervatív irodalomtörténet írást képviselő Magyar Irodalomtörténeti Társaság ellenében jött létre. Kerecsényi Dezsőnek összekötő szerepe volt a konzervatívok és az új törekvéseket képviselő fiatal szakemberek között.

Az Irodalomtudományi Társaság a harmincas évek vége felé, a mind komorabbá váló időben cselekvésképtelenné vált. Ez azonban nem változtat a tényen, hogy 1945 után sorait rendező, újjászerveződő Magyar Irodalomtörténeti Társaság nem a korábbi szervezetnek, hanem a Szerb Antal által alapított egykori Irodalomtudományi Társaságnak lett szellemi jogutóda.

Kerecsényi Dezsőt 1941-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Kara magántanárrá habilitálta a „*Humanizmus és reformáció a XVI. századi magyar irodalomban*” tárgykörében.

Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Bizottságának, jegyzője volt a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak.

1938-tól 1944-ig felelős szerkesztője a kor egyik ismert folyóiratának, a Protestáns Szemlének.

1941-ben Baumgarten-díjban részesült, egyebek közt Reményik Sándor és Tompa László erdélyi költőkkel és Kolozsvári Grandpierre Emil íróval együtt. Még az év decemberében Baumgartner Ferencz Irodalmi Alapítvány arról értesíti, hogy egyhangú határozattal az alapítvány tanácsadó testületének tagjává választották, kérve, hogy „*a magyar irodalom tehetségeinek támogatásával*” legyen segítségükre. A szakmai s emberi megbecsülés jele volt ez a felkérés.

Időközben a legkiválóbb tanároknak is az élvonalába emelkedett; a soron következő középiskolai reform kapcsán jelentős része volt a gimnáziumok magyar nyelvi és irodalmi tanterveinek s utasításainak elkészítésében. Jékely (Áprily) Lajos és Vajthó László társaságában több, a protestáns gimnáziumok és leánygimnáziumok számára készült tankönyv szerkesztője volt. 1942-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta.

Székfoglaló előadását „*A világiság néhány változata XVI. századi irodalmunkban*” címmel 1943. május 3-án tartotta meg, a levelező tagságot tanúsító okiratot Melich János osztályelnöktől vette át.

1943-ban a debreceni tudományegyetem bölcsész tudományi kara Németh Lászlóval, Vajthó Lászlóval, Juhász Gézával, Tóth Bélával szemben őt terjesztette fel egyetemi tanári kinevezésre, amelynek hírére hivatalosan a háború zavaros viszonyai miatt csak 1944. október 15-én közölte a Budapesti Közlöny.

Egyetemi tanári tevékenységét alig kezdte el, szinte máris abba kellett hagynia. 1944-et Kerecsényi Dezső kisebb-nagyobb családi vagy hivatalos utazásokkal megszakítva a vendéglakosságú szlovén Péterhegyen töltötte, a mai Jugoszlávia Gornji Petrovci nevű helységében. Itt élt apósa, Mikola Ferenc, 24 hold földön gazdálkodó földműves házában feleségével, Mikola Emíliával és annak nagybátyjával, Mikola Sándor akadémikussal, a volt budapesti evangélikus gimnázium egykori igazgatójával, a nagy hírű fizikussal. Ezek a hónapok feszültségben, zaklatottságban, bizonytalanságban teltek.

Egy 1944-es kis zsebnaptár Kerecsényitől származó bejegyzései tudósítanak a vészterhes hetekről, napokról. A debreceni egyetemről érkező hírek, a család gondjai, a Protestáns Szemle szerkesztésének utolsó mozdulatai, a bombatalálatot kapott budapesti, Lövölde tér 2. alatti „*szegény kis lakás*” féltése, az irodalmi élet körüli megnehezült légkör s itt-ott egy-egy, a háborús eseményeket minősítő meditatív mondat tesz ki e kicsiny naptár tartalmát. Ezek a bejegyzések életrajzi értékűek. Igaz Keresztúri Dezső megítélése, amikor Kerecsényire emlékezve írja:

„Tudós volt, de azok közül való, akik nem fordulnak el a világtól; nem tudott könyvek közé húzódva írásaiába temetkezni, amikor a háborút, a gyülekező vihart érezte. A műveltség nem egyoldalúvá, hanem éleslátóvá tette. Egy költő érzékenysége, egy kiemelkedő tanár lelkiismeretessége kínozta utolsó idejében.”

E zsebnaptári bejegyzések is arról tanúskodnak, hogy országos zűrzavar vette körül, az európai szellem hanyatlása, a féktelen erőszak, hazája pusztulása, baráti elhurcolása és elvesztése. Az utolsó bejegyzések tanúsága szerint - 1944 karácsonyának ünnepkörében - minimális létbiztonságának körülményei is bizonytalanná váltak. December 23-án, szombaton ezeket jegyezte be:

„Január 1-től (1945) illetményt postahivatalok fizetik. Ill.[-letmény]) lapom persze nincs. November 28-án kértem, de semmi válasz. Most jönnek a nehézségek majd. Szept.-okt.-i segély, fiz. különbözet stb. fuccs!”

Kerecsényi Péterhegyen is éber figyelemmel követte nemcsak a háborús, hanem a szellemi élet köréből érkező híreket is. December 28-án tett bejegyzése kritikus szellemének egy villanása. „*Vasvármegyében (helyi újság volt, P. K.) a kultuszminiszter pályázata a m. (magyar) oktatás átalakítására. Magyarságtan. (Németh László pályázni fog?)*” E célzás feltehetően Németh Lászlónak a *Kisebbségben* című, polarizált véleményekre is okot adó tanulmányára vonatkozott.

Az utolsó bejegyzés a kis zsebnaptárban egy többször szereplő családtagra, Ferire utal. Rossz hír. Ezzel zárul a naptári jegyzetek egyre riadtabb sora. December 30. szombat. „*Levél*

Feritől Sopron-Kőhidáról. Most aztán gyönyörűen állunk.” (Feri, ifj. Mikola Ferenc a sógora volt, a Mikola-család vend származásának következtében jugoszláv partizán. Később, már a felszabadulás után, a személyi kultusz éveiben, a magyar - jugoszláv viszony megromlása idején ő is s Kerecsényi özvegye, Mikola Emília is - aki a Nemzeti Parasztpárt Sarló könyvesboltját vezette - börtönbe került.) Péterhegyen további zaklatások vártak Kerecsényire. 1945. január 13-án, egy Muraszombaton kelt s a nyilas főszolgálgó által aláírt „*Véghatározat*” szerint a Mikola Ferenc péterhegyi lakos tulajdonát képező, ismeretlen eredetű lámpás rádióvevő készüléket azonnal be kell szolgáltatni. Az indoklás szerint a készülék külföldi adások vételére alkalmas, és „*tulajdonosáról feltehető, hogy egyes külföldi rádióállomások hírközléseit fontos államérdek veszélyeztetésére alkalmas hírek terjesztésére használja fel*”. Ezt a rádiót hallgatta Kerecsényi is. Bármily sablonosnak tekintjük is a részben szó szerint idézett véghatározatot, ezrével kézbesített akkor ilyeneket a posta, ez esetben feltételezhető, hogy a feljelentők szándéka nem annyira a lakás tulajdonosa, hanem sokkal inkább az ott meghúzódó, szűkszavú egyetemi tanár ellen irányult.

Hogyan teltek az utolsó hetek, nincs rá adatunk, csak a szomorú tény, hogy Kerecsényi Dezső 1945. március 24-én Péterhegyen, életének 47. évében feleségének szóbeli közlése szerint: *szívbetegsége mellett azon való tépelődése miatt is, hogy barátain semmi módon nem segíthetett szívrohamban meghalt.* Ott van sírja, síremléke is.

Kerecsényi József okleveles gépészmérnök azzal a kéréssel fordult hozzánk, hogy nézzünk utána a szentgotthárdi gimnáziumi évek történetének, így kutattunk az iskola irattárában lévő dokumentumokban:

Az iskolai évek kutatása közben megismerhettük Kerecsényi Dezső előrehaladásának az eredményeit:

Kitűnő tanulmányi eredményei alapján tandíjmentességet élvezett.

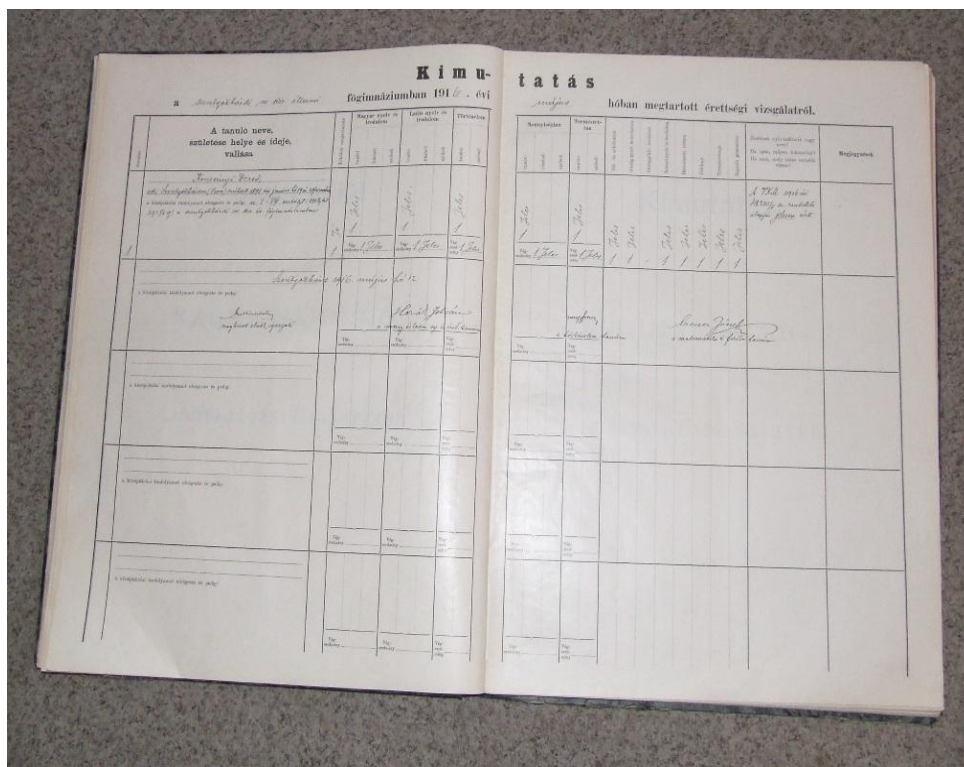
„1914. jún. 13-án tartott osztályozó értekezleten döntések a jutalom odaítéléséről:

1.) Vajda Ödön-féle ciszterci alapítvány ezévi kamatát kapja: Véber Zoltán II. osztályos tanuló

2.) A dr. Varga Gábor-féle alapítvány ezévi kamatát kapja: Kerecsényi Dezső VI. osztályos tanuló”

A további években: 1915 máj. 22-én, 1916 máj. 25-én Kerecsényi Dezső VII. illetve VIII. osztályos tanuló ugyanezt a jutalmat megkapta.

1916-ban a szentgotthárdi gimnáziumban kitűnő érettségi vizsgát tett.

Kerecsényi Dezső érettségi anyakönyvi kivonata.

Kutattunk Kerecsényi Dezső tanárai után is.

Az iskola igazgatója Mathiasz Artúr volt, akiről Hodászi Ede a következőket írja:

„Marót (Mathiasz) Artúr (1877-1956) gimnáziumi igazgató 1912-től 1935-ig a Szentgotthárd című társadalmi lapot szerkesztette 14 éven át, a Dalosegyesület karnagya volt 18, elnöke 30 éven át. Megszervezte a tűzoltók fűvós, és a gimnázium zenekarát.”

Magyartanárai lehetnek Ruzsonyi Béla és Horák István. Ruzsonyi Béláról a vas megyei történelmi arcképcsarnokban a következő anyag szerepel:

RUZSONYI BÉLA tanár, költő

/Magyarnándor, 1888. márc. 21. - Szentgotthárd, 1938. ápr. 20./

Középiskolai tanulmányait a váci kegyesrendi és a losonci állami gimnáziumban végezte. A b.-i tudományegyetemen szerzett tanári oklevelet. A diploma megszerzése után a bp.-i V. ker.-i gimnáziumban óraadó tanár, majd a VII. ker. Állami Szent István Gimnáziumban helyettes tanár volt. Egy évi bp.-i tanárkodás után Szentgotthárdra került a Magyar Királyi Állami Gimnáziumba, ahol haláláig tanított. Verseket is írt. Könyve "Csongor" álnéven jelent meg. Részt vett a város irodalmi estjein és felolvasó ülésein.

M.: Buzavirágok. Tündének (versek, Szentgotthárd, 1913).

A gimnáziumi jegyzőkönyv tanúsága szerint az 1914-15-ös tanévre új tankönyvek bevezetését javasolták mind nyelvtanból, mind magyar irodalomból. A Barta–Madarász-féle magyar nyelvtan és a Barta Madarász-féle magyar olvasókönyv mind megkapta a minisztériumi engedélyt

Az 1915. jún. 19-én kelt jegyzőkönyv állítja:

„A Bizottság előadja, hogy az ifjúsági könyvtár márciusra megrendelt 'Élet könyvei' után még 95 korona fizetendő. A még rendelkezésre álló összeg felhasználásáról a Bizottság eltekint. Az ifjúsági könyvtár szakszerű rendezését Ruzsonyi Béla kolléga kezdte meg, és a Bizottság az ő megkezdett munkáját nem óhajtja komplikálni, hanem célszerűnek tartja bevárni, míg az ifjúsági könyvtár hadba vonult öre visszatér, és a saját intenciói szerint folytatja a rendezés munkáját.”

1915-ben a tantestület 7 tanára és az igazgató is hadba vonult, emiatt gyakoriak voltak a helyettesítések. Az érettségien K.D. magyar nyelv és irodalom tanára Horák István volt.

Átnéztük a szakirodalmi munkásságát Pálmai Kálmán szerkesztésében, mely az Akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg 1979-ben.

Életének fő műve és egyben legismertebb alkotása a Kölcsey Ferencről szóló monográfia, mely 1940-ben jelent meg a Franklin Társulat közreműködésével. Mégis irodalomtörténeti munkája a legteljesebb. Fő kutatási területe a 16-17. századi magyar irodalom állt. Fő érdeklődési területe az egyházból és a skolasztikából kibontakozni igyekvő világi irodalom és művészet. Műveit protestáns szemléletben írta; ennek köszönhetően a reformáció és a humanizmus hatásait hosszasan ecsetelte. Jól példázzák ezt a *Humanizmusunk helyzetképe Mátyás után és Mohács előtt*, valamint a *Humanizmus és a reformáció között* című művei.

Több kisebb terjedelmű dolgozatot írt a 16-17. század alkotóiról, ezek Pálmai Kálmán szavaival élve: *„Ezek a tömör, lényegre törő, nagy gondolati erővel megformált portrék a kor, s benne az alakuló irodalom problémáira keresik a megoldást. A nagy tárgy iránti érzékenység s a megformálás fegyelme együtt vannak jelen ezekben”* Ilyen mű például a *Bornemissza Péter* vagy Zrínyi Miklósról szóló *Zrínyi pennája*. Irodalomtörténeti esszéi főként a Protestáns Szemlében jelentek meg, melynek 1930-1934 között szerkesztője volt.

Irodalomtörténeti írásain felül jelentősek voltak kritikai munkái. Baráti szálak fűzték a Nyugat második nemzedékéhez, és legjelentősebb kritikai munkájában, a *Két évtized irodalomszemlélete (1900-1920)* című munkájában osztja többeknek azt a véleményét, hogy a Nyugat első generációja „elmozdulás” a szerinte Arannyal tetőző magyar irodalomhoz képest. Több elismert magyar költőről, illetve íróról írt kritikákat. Többek között például: Kassák Lajos, Kosztolányi Dezső, Szerb Antal, Tamási Áron.

Érdemes megemlítenünk két művét. Az egyik *Jean Apáczai Csere* a másik *Nicolaus Oláh* címmel jelent meg. A két kötet érdekessége, hogy mindkettő Párizsban jelent meg a *La Nouvelle Revue de Hongrie* című folyóiratban jelent meg francia nyelven.